

terloops worden gemaakt. Zo wordt nauwelijks teruggekoppeld aan de toch wel opmerkelijke vaststelling dat de journalistieke producten van de Nederlandse *Kriegsberichter* uiteindelijk nauwelijks het Nederlandse publiek bereikten. Kranten, die al verplicht waren het *Wehrmachtbericht* en vele andere persberichten dagelijks op te nemen, werden niet verplicht de PK-berichten, laat staan de PK-berichten van Nederlandse oorsprong, af te drukken. Ze lieten ze dan ook links liggen, waardoor PK-teksten vooral verschenen in media die hoofdzakelijk werden gekocht door Duitsgezinden of NSB-leden. Propagandistisch was het hele avontuur dus een slag in het water.

Roel Vande Winkel
FWO-Vlaanderen / Universiteit Gent

Louis Sicking, Harry de Bles, Elend des Bouvrie (eds.), *Dutch light in the 'Norwegian night'. Maritime relations and migration across the North Sea in early modern times* (Hilversum: Verloren, 2004) 128 p. ISBN 9065508147

Op 16 november 2002 organiseerden de Noorse ambassade en de Nederlandse Vereniging voor Zeegegeschiedenis in het Nederlands Scheepvaartmuseum te Amsterdam een symposium dat als titel meekreeg 'Dutch-Norwegian Historical Maritime Relations'. Het centrale thema op dit symposium was het grote belang van de maritieme dimensie voor de relatie tussen Nederland en Noorwegen. Twee jaar later verscheen de symposiumbundel *Dutch light in the 'Norwegian night'* waarin de lezingen van de meeste sprekers zijn gepubliceerd.

De titel van de bundel is ontleend aan de zogenoemde 'night of four hundred years', een begrip dat in de negentiende-eeuwse Noorse historiografie werd gebruikt om de Deense bezettingsjaren (1380-1814) te karakteriseren. In 1380 kwamen Noorwegen en Denemarken onder één kroon. Met het aantreden in 1814 van Jean Baptiste Bernadotte als koning Karl Johan scheidden de wegen. In de Noorse geschiedschrijving lag daardoor de nadruk vooral op het middeleeuwse Noorwegen en op de periode na 1814. Pas de laatste tijd is er bij Noorse historici wat meer aandacht voor hun 'donkere vierhonderd jaar'. Dit staat in schrill contrast met de belangstelling van veel Nederlandse historici voor de lange Gouden Eeuw van de Republiek.

Hoewel de bijdragen zeer divers zijn, is er wel een rode draad te herkennen. In alle artikelen wordt in meer of mindere mate ingegaan op de maritieme relaties en migratie tussen Nederland als een grote Europese mogendheid en Noorwegen, als een land in de periferie, dat geregeerd werd door een niet-Noorse koning die in het verre Kopenhagen zetelde. De bijdragen staan in chronologisch volgorde. Het thema wordt, met uitzondering van de eerste auteur, vooral sociaal-historisch benaderd.

Het eerste artikel, 'New light on the flight of Archbishop Olav Engelbrektsson', is van de Leidse historicus Louis Sicking en heeft als onderwerp de vlucht van aartsbisschop Engelbrektsson in 1537 naar de Nederlanden. Aan de hand van origineel bronnenmateriaal, dat berust in het archief van de Algemene Rekenkamer te Brussel, schetst hij de ondergang van deze laatste katholieke aartsbisschop. Als enige betreedt Sicking de wegen van de politieke en diplomatieke geschiedenis.

In haar artikel over 'Norwegian-Dutch migrant relations in the seventeenth century' gaat Solvi Sogner in op de wederzijdse migratiepatronen. De Noorse emigratie overtrof de Nederlandse. Voor Nederlandse migranten was Bergen de voornaamste

vestigingsplaats. Hout- en vishandel waren de belangrijkste vestigingsfactoren. De Noren trokken vooral naar Amsterdam en vonden werk in de maritieme sector.

Erika Kuijpers schetst in 'Poor, illiterate and superstitious' de karakteristieken van de Noorse natie rond de Lutherse Kerk in Amsterdam. Op basis van reeds eerder gepubliceerd onderzoek beschrijven Marc van Alphen en Ivonne Lucker de carrières van twee Noorse immigranten: Van Alphen beschrijft de loopbaan van de koopvaardijkapitein en latere vice-admiraal in Russische dienst Cornelis Cruys en Lucker beschrijft de carrière van de Noorse zeeman Jacob Dirksen die zich opwerkte tot kapitein bij de Middelburgse Commercie Compagnie en de Zeeuwse admiraliteit.

Jaap Bruijn werkt in zijn bijdrage 'Naval captain Cornelius de Jong's unforeseen stay in Norway' het niet-geplande verblijf van De Jong in Trondheim in de jaren 1795-1796 uit. Reeds eerder publiceerde hij over deze kapitein, maar de Trondheim-periode bleef toen onderbelicht. Met zijn oorlogsbodem begeleidde De Jong zeven retourschepen van de Verenigde Oost-Indische Compagnie. Onderweg hoorde hij dat de Fransen de Republiek hadden veroverd. Voor de zekerheid zocht hij een neutrale Noorse haven op en wachtte daar verdere instructies af. In zijn brieven, die later in boekvorm werden uitgegeven, beschreef hij zeer uitvoerig het leven in Trondheim en omgeving.

Een vreemde eend in de bijt vormt de door de redactie toegevoegde bewerking van een niet eerder gepubliceerde tekst van Johan Huizinga. Net voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in 1939 hield Huizinga aan de Universiteit van Oslo een voordracht over 'Norway and the Netherlands compared'. Hoewel enigszins gedateerd plaatst Huizinga's (historische) vergelijking van de Noorse en Nederlandse geschiedenis de voorgaande artikelen wel in een breder kader. Een leuke vondst van de redactie.

Deze symposiumbundel voorziet uitstekend in een historiografische lacune. Het blijft echter jammer dat de Noorse inbreng zo mager is en dat er weinig fundamenteel nieuwe onderzoeksresultaten worden gepresenteerd. Het is te hopen dat in de komende jaren meer historici hun licht laten schijnen op de 'Dutch-Norwegian historical maritime relations'.

Adri P. van Vliet
Marinemuseum Den Helder

S. van den Bergh, *Verdeeld land. De geschiedenis van de ruilverkaveling in Nederland vanuit een lokaal perspectief, 1890-1985* (Groningen en Wageningen: Nederlands Agronomisch Historisch Instituut, 2004) 248 p. ISBN 9085040043. Tevens verschenen als proefschrift aan de Universiteit Wageningen.

Op 13 september 2004 promoveerde Simon van den Bergh op een proefschrift over de geschiedenis van de ruilverkaveling in Nederland. Enkele jaren na het overzichtswerk van Gerrie Andela (*Kneedbaar landschap, kneedbaar volk* (Bussum 2000)) is er nu een tweede proefschrift over dit onderwerp. Het is een belangwekkend thema, want weinig ontwikkelingen hebben het aanzien van landelijk Nederland zo veranderd als de ruilverkavelingen.

Omdat het boek van Andela verscheen toen Van den Bergh net met zijn promotie-onderzoek was begonnen, moest de laatste zijn onderzoekspziet bijstellen. Hij richtte zich vooral op de concrete uitvoering en de acceptatie van het instrument ruilverkave-